

Орзул О.Ю., аспірант
кафедри політичної економії
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

АНАЛІЗ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ТА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Орзул О.Ю. Аналіз взаємозв'язку банківської системи та економічного розвитку України. У роботі розглянуто різні теоретичні моделі аналізу взаємозв'язку банківської системи та економічного розвитку. Розкрито механізми впливу банківської системи на економічний розвиток та зворотного впливу економічного розвитку на функціонування та структуру банківської системи. Проаналізовано основний механізм перетворення заощаджень на інвестиції та висвітлено роль у цьому процесі банків як основних посередників фінансового ринку. Розкрито ключовий механізм впливу банківської системи на економіку через чинники пропозиції, чинники попиту та чинники розподілу. Проаналізовано взаємозв'язок банківської системи та економічного розвитку України.

Ключові слова: банківська система, економічний розвиток, інвестиції, депозити, кредити, чинники попиту, чинники пропозиції, чинники розподілу, кореляційний аналіз.

Орзул А.Ю. Анализ взаимосвязи банковской системы и экономического развития Украины. В работе рассмотрены различные теоретические модели анализа взаимосвязи банковской системы и экономического развития. Раскрыты механизмы влияния банковской системы на экономическое развитие и обратного влияния экономического развития на функционирование и структуру банковской системы. Проанализирован основной механизм превращения сбережений в инвестиции и освещена роль в этом процессе банков как основных посредников финансового рынка. Раскрыт ключевой механизм влияния банковской системы на экономику через факторы предложения, факторы спроса и факторы распределения. Проанализирована взаимосвязь банковской системы и экономического развития Украины.

Ключевые слова: банковская система, экономическое развитие, инвестиции, депозиты, кредиты, факторы спроса, факторы предложения, факторы распределения, корреляционный анализ.

Orzul O.Y. Analysis of the relationship of the banking system and the economic development of Ukraine. The work deals with various theoretical models of the analysis of the relationship of the banking system and economic development. The author reveals the mechanisms of influence of the banking system on economic development and the reverse influence of economic development on the functioning and structure of the banking system. The article analyzes the main mechanism of the transformation of savings into investment and highlights the role of banks in this process as the main intermediaries of the financial market. The key mechanism of the influence of the banking system on the economy has been revealed through supply factors, demand factors and distribution factors. Also, in article analyzed the relationship between the banking system and the economic development of Ukraine.

Key words: banking system, economic development, investments, deposits, loans, demand factors, supply factors, distribution factors, correlation analysis.

Постановка проблеми. У 2012 р. економіка України втягнулася у глибоку економічну кризу, яка посилилася за рахунок накладання на неї зовнішньої агресії. Подолання даної ситуації неможливо уявити без удосконалення, модернізації та оптимізації діяльності банківської системи України. Одним із ключових питань на цьому етапі розвитку економіки України є питання взаємозв'язку та взаємовпливу банківської системи та економічного розвитку. Особливо актуалізується це питання наявною складною ситуацією в банківській системі. Проведений аналіз дасть змогу виявити вагомі механізми

взаємовпливу банківської системи та економічного розвитку, а також запропонувати шляхи пришвидшення економічного розвитку за рахунок змін у банківській системі.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження взаємозв'язку між економічним розвитком та тенденціями змін у банківській системі у цілому та в Україні.

Виклад основних результатів. Банківська система являє собою законодавчо визначену структуру, елементи якої чітко субординовані та взаємопов'язані. Вона складається із сукупності

фінансових посередників, які здійснюють банківську діяльність на постійній основі та функціонально пов'язані в самостійну структуру. Банківська система має свою внутрішню підпорядкованість елементів, має загальну мету та завдання, вона є необхідною умовою функціонування будь-якої сучасної економічної системи та одним із ключових елементів, що забезпечують стабільність усієї кредитно-грошової системи. Під час розгляду питання взаємозв'язку банківської системи та економічного розвитку слід аналізувати вплив не окремих елементів банківської системи банків на економічний розвиток, а вплив банківської системи у цілому, адже суть банківської системи включає в себе не лише сутність окремих банків, а й їх взаємозв'язок та синергетичний ефект від їх поєднання.

Виходячи з вищесказаного, необхідно виділити ключові ознаки, які виділяють банківську систему:

- включає низку елементів, які є частинами єдиної системи та мають єдині цілі;
- має специфічні, притаманні лише їй властивості;
- здатна до взаємозамінності елементів;
- є динамічною системою;
- виступає як система закритого типу;
- водночас є саморегульовальною і керованою системою.

Виконуючі головні свої функції, банківська система здійснює значний вплив на економічний розвиток. Виконуючи функцію зі створення грошей і регулювання грошової маси в обігу, що забезпечується оперативною зміною банками маси грошей в обігу через збільшення або зменшення її відповідно до зміни попиту на гроші, тим самим забезпечує потребу економіки в грошових ресурсах. Виконуючи трансформаційну функцію, що реалізується завдяки залученню тимчасово вільних коштів суб'єктів підприємництва та громадян і перерозподілу їх у формі кредиту іншим суб'єктам, банківська система виступає одним із ключових елементів, що забезпечують реалізацію інвестиційного процесу.

Сьогодні складно уявити розвиток та функціонування підприємств без послуг банківського сектору економіки. Фінансові ринки стали як одним із провідних чинників економічного зростання, так і основним чинником хаосу, нестабільності та криз у світовій економіці. Банки та банківська система приймають активну участь у повсякденному житті не лише підприємств, а й інших суб'єктів господарювання, вони стали його невід'ємною частиною.

Основні розроблені моделі впливу банківської системи на економічний розвиток наведено в табл. 1.

Всі описані моделі вказують на наявність взаємозв'язку між банківською системою та економічним розвитком. Головним чином, банківська система впливає на економічний розвиток через інвестиції, адже саме інвестиції відіграють ключову роль

у процесі швидкого створення нових продуктивних сил чи стрімкого оновлення діючих, вони сприяють стійкому розширенню масштабів діяльності господарської системи, що, своєю чергою, забезпечує збільшення розмірів застосованої суспільної праці і виробленого продукту – товарів і послуг.

Теоретично доведено, що між часткою заощаджень у національному доході та темпом економічного розвитку існує пряма залежність, оскільки чим більшою є величина чистих заощаджень, тим вищий темп економічного розвитку. Відправною точкою аналізу цього питання є припущення, що та частка доходу суб'єктів господарювання, що не йде на споживання, перетворюється на заощадження. У закритій економіці національні заощадження, таким чином, дорівнюють доходу за мінусом витрат на споживання.

На цьому постулаті Дж.М. Кейнс побудував свою теорію, яка нині відома як «основний психологічний закон» і на якій ґрунтується сучасна макроекономіка. Сукупний ефект заощаджень визначає темпи економічного зростання, обсяги випуску продукції, рівень технічного прогресу і, нарешті, економічну могутність країни та добробут її населення. Величезні досягнення та швидкий розвиток деяких держав, зокрема Японії та Німеччини, значною мірою пояснюються високим рівнем заощаджень.

Хоча заощадження завжди виступають певним вирахуванням вз поточного споживання, однак вони забезпечують стійке підвищення рівня капіталоозброєності та продуктивності праці, зростання зайнятості населення і, врешті-решт, поліпшують економічний добробут. Вплив заощаджень на параметри господарської системи здійснюється через інвестиції. Прийнято вважати, що приватні й державні заощадження, які формують національні заощадження, повністю конвертуються в інвестиції. І саме банківська система у сучасному світі часто забезпечує перетворення заощаджень в інвестиції, тим самим забезпечуючи економічне зростання.

Тому, як наголошував Дж.М. Кейнс, основний психологічний закон, в існуванні якого можна бути цілком упевненим не тільки з апіорних міркувань, а й на підставі детального вивчення минулого досвіду, полягає у тому, що економічні суб'єкти схильні, як правило, збільшувати своє споживання з ростом доходу, але не такою самою мірою, якою зростає власне дохід.

Отже, чим вищим є ВВП чи національний дохід на одну особу, тим більша його частина заощаджується і тим вищими будуть темпи економічного розвитку.

На загальнодержавному рівні характер економічного розвитку відображає динаміку показника чистих інвестицій. Якщо сума чистих інвестицій за певний період становить негативну величину, це свідчить про те, що виробничий потенціал країни падає, знижується обсяг випуску продукції в країні.

Основні моделі впливу банківської системи на стан реального сектору економіки [6, с. 48]

Автор моделі	Сутність моделі
King, Levine	Моделювання причинно-наслідкових зв'язків між різними показниками розвитку підприємства і банківського бізнесу. Обґрунтовується, що проблеми у фінансовому секторі зменшують швидкість упровадження нових технологій, а також темп економічного зростання. Водночас розвиток фінансового сектору, навпаки, збільшує продуктивність праці і накопичення капіталу.
Jayaratne, Strahan	Авторами в моделі досліджуються вплив послаблення регулювання діяльності банківських філій у штатах США на темпи економічного зростання. Обґрунтовується, що розвиток фінансового сектору поліпшує економічну динаміку.
Levine, Zervos	У моделі обґрунтовується, що розвиток фінансового сектору чинить вплив на економічне зростання, навіть з урахуванням багатьох інших економічних, політичних і фінансових чинників.
Houston, James	У цій моделі показано, що обсяг позик, що надаються регіональними банками, дуже чутливий саме до місцевих економічних умов, тобто обсяг виданих кредитів збільшується в періоди зростання економіки в регіоні і скорочується в період рецесії.
Berger, Udell, Petersen, Rajan	У моделі характеризується залежність плати за кредит та інших умов кредитування від наявності довгострокових угод про надання кредитної лінії. Доведено, що подібні стосунки з позичальниками дають змогу банкам знижувати для них плату за кредит і встановлювати гнучкіші умови запозичення.
MacKay, Molyneux, Pilloff	Авторами обґрунтовано, що економічні характеристики регіонів значною мірою визначають взаємозв'язок між фінансовим розвитком і темпом економічного зростання.
Rajan, Zingales, Cetorelli, Gambera, Levine	Авторами проведено аналіз впливу розвитку фінансового сектору на формування окремих нефінансових галузей економіки. Виявлено статистично значимий вплив розвитку фінансового сектору на економічну динаміку.
Allen, Santomero	У цій моделі доведено, що домогосподарства і фірми виграють як власне від розвитку фінансового сектору, так і від підвищення темпів зростання економіки в результаті розвитку фінансового сектору. У першому випадку відбувається збільшення спектру доступних фінансових послуг, а в другому – поліпшення економічної динаміки у цілому.
Beck, Levine Lanza	Дослідили 63 країни за період 1960–1995 рр. і підтвердили статистично важливий зв'язок між розвитком фінансових посередників та ростом реального ВВП на душу населення та продуктивністю праці.
Beck, Demnhrhuch-Kunt, Levine	Довели, що банки, небанківські фінансові інститути, фінансові компанії, пенсійні фонди, а також ринки акцій більш розвинуті й ефективні у найбагатших країнах і що з ростом багатства тієї чи іншої країни спостерігається ріст її фінансової системи.

Якщо сума чистих інвестицій нульова, виходить, що виробничий потенціал країни залишається незмінним. Позитивна величина чистих інвестицій означає, що економіка перебуває в стадії розвитку, тому що забезпечується розширене відтворення її виробничого потенціалу.

Взаємозв'язок інвестицій та економічних процесів на макроекономічному рівні має двосторонній характер. З одного боку, формування інвестиційних ресурсів відбувається залежно від показників економічної активності в країні, а з іншого – розподіл інвестицій забезпечує зміни в стані економіки країни, а також у розвитку екологічних і соціальних процесів. Саме банки як проміжна ланка в розвинених країнах забезпечують підприємства інвестиційними ресурсами через механізм кредитування.

Основними чинниками економічного зростання за будь-яких умов є фактори пропозиції, попиту і розподілу. Світовий досвід указує на те, що банківська система впливає на економічний розвиток як через чинники пропозиції та попиту, так і через чинники розподілу. Зокрема, банківська система впли-

ває на економічний розвиток через чинники пропозиції, через надання коштів у кредит підприємствам, які використовують їх для збільшення величини виробничого потенціалу. З іншого боку, банківська система впливає на економічний розвиток через чинники попиту, через надання кредитів домогосподарствам та збільшення їх доходів за рахунок виплати відсотків по депозитах і через це забезпечуючи можливість придбання більшого обсягу продукції, що створює умови для найбільш повного використання виробничого потенціалу.

Також банківська система впливає на економічний розвиток через чинники розподілу. Пропонуючи кошти на ринку кредитів, банки забезпечують раціональне використання грошових коштів, оскільки підприємства беруть кошти для розвитку бізнесу та збільшення обсягу вироблених товарів чи наданих послуг або підвищення їх якості, що в результаті призводить до збільшення суспільної корисності.

На сучасному етапі економічного розвитку, в умовах трансформації національної економіки серед проблем, пов'язаних із виходом України з

кризового стану, важливе місце посідає завдання реформування банківської системи. Як один із найважливіших елементів відтворювальної структури економіки банківські установи організують рух і перерозподіл ресурсів суспільства в їх грошовому виразі. Через банківську систему проходять грошові розрахунки і платежі господарюючих суб'єктів та населення у цілому. Саме комерційні банки виконують важливу функцію мобілізації тимчасово вільних грошових ресурсів і перетворення їх у реальний капітал, здійснюючи різноманітні кредитні, інвестиційні та інші операції і забезпечуючи, таким чином, потреби економіки в додаткових ресурсах. Серед суб'єктів фінансово-господарської діяльності комерційні банки – це саме ті особливі фінансові інститути, які повинні бути спроможні своєчасно прогнозувати динаміку економічної кон'юнктури, а також якнайшвидше та досить гнучко реагувати на будь-які зміни, що відбуваються на фінансовому ринку.

В умовах становлення ринкового механізму господарювання в країні значення стабільної й ефективної банківської системи суттєво зростає, і вона перетворюється на один із найважливіших складників успішного розвитку економіки.

Сучасну банківську систему слід розглядати як велику динамічну цілеспрямовану систему, яка характеризується: наявністю значної кількості елементів, що виконують різні функції і мають багаторівневу ієрархічну структуру; динамічністю поведінки елементів, підсистем і системи у цілому; наявністю складних взаємозв'язків, включаючи зворотні; нерегулярністю впливу зовнішнього середовища та стохастичністю в поведінці системи; наявністю визначеної процедури прийняття рішень.

Також банківська система стимулює економічний розвиток через надання низки послуг, таких як надання банківських гарантій, факторинг, про-

ведення платежів, та створення сприятливих інфраструктурних умов, що значно полегшують функціонування та взаємодію суб'єктів господарювання, створюючи сприятливі умови для економічного розвитку країни.

Можна стверджувати, що розвинута банківська система є необхідною умовою нормального функціонування економіки, тобто функціонування суб'єктів господарської діяльності та державного бюджету. Лише через досконалу банківську систему можна здійснити реструктуризацію економіки у цілому. Крім того, надійний і розвинений банківський сектор відіграє надзвичайно важливу роль у стабілізації економіки країни.

Банки сприяють розширенню обсягів і підвищенню ефективності суспільного виробництва, забезпеченню потреб обороту в платіжних засобах, зміцненню договірної і платіжної дисципліни в господарстві, вдосконаленню та зміцненню грошового обороту, впливають на прискорення обороту капіталу в процесі відтворення.

Для аналізу взаємозв'язку між банківською системою та економічним розвитком України було проведено кореляційний аналіз показників діяльності банківської системи та показників економічного зростання (Додаток А). Під час проведення кореляційного аналізу варто враховувати, що значний вплив на динаміку номінальних показників здійснює інфляція, тому для отримання найточніших даних стосовно наявності або відсутності зв'язку між банківською системою та економічним розвитком необхідно проводити аналіз показників у доларовому еквіваленті.

Провівши кореляційний аналіз взаємозв'язку між активами банків та ВВП, отримано значення коефіцієнта кореляції рівне 0,9504, що свідчить про наявний зв'язок між активами комерційних банків та обсягом валового внутрішнього продукту.

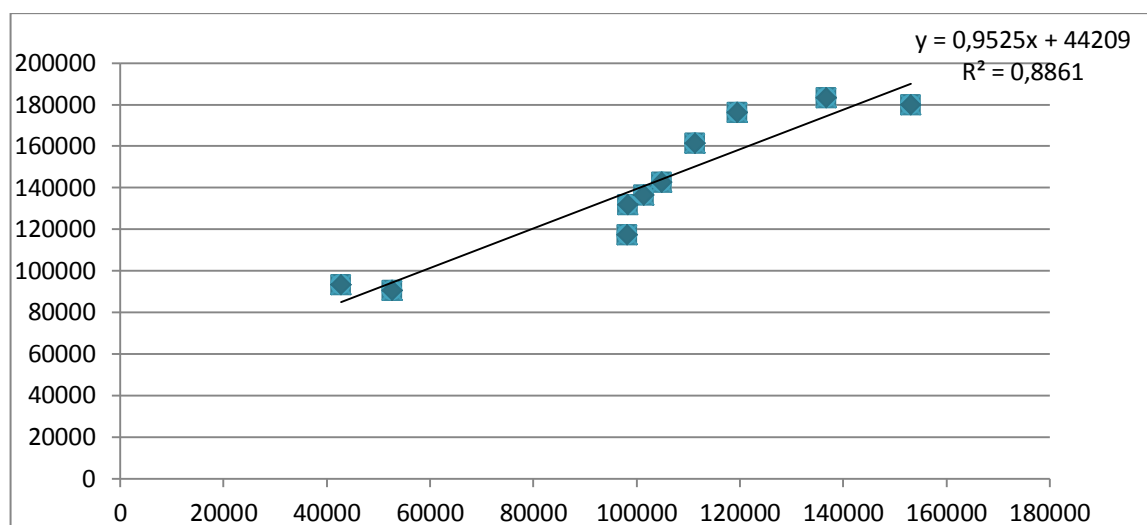

Рис. 1. Регресійний аналіз зв'язку між активами банків та ВВП (млн. USD)

Розрахувавши коефіцієнт кореляції для наданих кредитів та ВВП, отримано значення 0,8802, що також свідчить про наявність тісного взаємозв'язку між обсягами наданих кредитів та валовим внутрішнім продуктом. Але більш доречно проаналізувати взаємозв'язок між обсягом наданих кредитів суб'єктам господарювання та обсягом реального ВВП. Коефіцієнт кореляції для цих двох показників становить 0,9380, що свідчить про значний зв'язок між ВВП та обсягом наданих кредитів. Відомо, що чим активніше суб'єкти господарювання розвивають бізнес, тим активніше розвиваються виробництво та економіка, тим вищий економічний розвиток, і для цього їм потрібні кошти, що, відповідно, проявляється у зростанні наданих кредитів.

Коефіцієнт кореляції для зобов'язання банків та обсягу ВВП становить 0,9413, що також указує на значну залежність даних показників.

Отримані в результаті кореляційного аналізу дані дають підстави для підтвердження наявності взаємозв'язку між економічним розвитком та банківською системою України.

Висновки. Банківська система та економічний розвиток тісно взаємопов'язані. Проблеми банківського сектору не лише гальмують розвиток підприємництва, сприяють занепаду виробництва, а й призводять до економічного спаду в усіх сферах економіки. Банківська система може нести в собі як позитивний, так і стримуючий вплив на економічний розвиток у країні, цей вплив здійснюється через чин-

Додаток А

Дані для проведення кореляційного аналізу

Назва показника	01.01. 2008	01.01. 2009	01.01. 2010	01.01. 2011	01.01. 2012	01.01. 2013	01.01. 2014	01.01. 2015	01.01. 2016	01.01. 2017
АКТИВИ										
Активи банків	118 692	175 821	112 987	118 716	130 652	140 635	161 030	110 784	57 423	47 466
Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями)	122 575	184 791	128 559	137 387	150 140	158 189	177 484	127 943	71 936	66 361
Готівкові кошти та банківські метали	3 626	3 924	2 788	3 371	3 347	3 786	4 585	2 384	1 557	1 260
Кошти в Національному банку України	3 786	3 563	2 995	3 300	3 880	4 210	5 950	2 318	1 791	1 786
Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках	5 207	7 671	6 587	8 518	9 715	12 411	9 841	8 392	5 933	4 550
Кредити надані	96 112	150 411	95 922	95 144	102 278	101 725	114 830	84 662	46 225	38 988
з них:										
кредити, що надані суб'єктам господарювання	54 690	89 722	60 965	64 051	71 989	76 008	88 040	67 519	38 024	32 876
кредити, надані фізичним особам	30 422	51 044	28 563	23 507	21 644	20 184	21 138	15 062	8 044	6 058
Вкладення в цінні папери	5 682	7 710	5 049	10 530	10 871	12 020	17 423	14 212	9 225	12 640
Резерви за активними операціями банків	3 998	9 191	15 714	18 756	19 569	17 632	16 537	17 240	14 709	19 030
ПАСИВИ										
Пасиви, усього	118 692	175 821	112 987	118 716	130 652	140 635	161 030	110 784	57 423	47 466
Капітал	13 778	22 643	14 783	17 355	19 269	21 125	24 266	12 453	4 748	4 698
з нього: статутний капітал	8 490	15 654	15 298	18 380	21 298	21 859	23 339	15 156	10 170	16 177
Зобов'язання банків	104 914	153 178	98 204	101 361	111 383	119 510	136 764	98 331	52 675	42 768
з них:										
кошти суб'єктів господарювання	22 177	27 325	14 786	18 151	23 076	25 271	29 602	21 989	14 583	14 005
з них: строкові кошти суб'єктів господарювання	10 730	13 926	6 483	6 966	9 200	11 577	13 194	8 625	4 426	3 836
кошти фізичних осіб	32 373	40 480	26 954	34 116	37 947	45 415	54 646	35 028	18 409	16 642
з них: строкові кошти фізичних осіб	24 876	33 251	19 920	26 038	29 425	36 073	44 195	26 847	13 466	12 213
ВВП, млн.USD	142 719	179 992	117 228	136 419	161 360	176 074	183 310	131 805	90 615	93 270
ВВП, млн.USD на душу населення	3 069	3 891	2 546	2 974	3 571	3 857	4 030	3 015	2 115	2 186

Джерело: розроблено автором на основі даних сайту Державної служби статистики України

ники попиту, чинники пропозиції та чинники розподілу, тому досягти кращих темпів економічного зростання без розвиненої банківської системи неможливо.

Проведене дослідження дало змогу дійти висновку про наявність взаємозв'язку банківської системи

та економічного розвитку. Зокрема, проведений кореляційно-регресійний аналіз дає підстави стверджувати, що в Україні також існує тісний взаємозв'язок між банківською системою та економічним розвитком країни.

Список літератури:

1. Rethinking the role of National Development Banks. URL: <http://www.un.org/esa/ffd/msc/ndb/NDBsDOCUMENTREVE-020606.pdf>.
2. Лютий І., Юрчук О. Особливості глобального економічного середовища діяльності банків. *Вісник НБУ*. 2012. № 4. С. 46–51.
3. Слюсаренко А.В. Генезис економічного зростання. URL: http://www.rusnauka.com/14_ENXXI_2014/Economics/14_157744.doc.htm.
4. Іщук С.О. Інвестиції в основний капітал та їх вплив на соціально- економічний розвиток регіону. *Регіональна економіка*. 2013. № 1. С. 35–42.
5. Левченко А.О. Сучасні особливості взаємодії банківської системи з реальним сектором економіки. *Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіону: збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції* (Красноармійськ, 20 грудня 2012 р.): у 2-х т. Т. 1. Донецьк: Світ книги, 2012. 330 с.
6. Гриценко Л.Л., Боярко І.М. Роль банківської системи в розвитку реального сектору економіки країни. *Dynamika naukowych badan* – 2009: materiały V Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji (7–15 lipca 2009 r.). Volume 1. *Ekonomiczne nauki. Przemysł: Nauka i studia*, 2009. P. 17–19.
7. Матеріали офіційного сайту Державної служби статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua.